

Huvudman
Hudiksvall kommun
kommun@hudiksvall.se
Rektor
ingela.kack-brolund@hudiksvall.se

2023-06-02
Dnr SI 2022:6164

Beslut

efter tematisk kvalitetsgranskning av grundskolors arbete för en inkluderande utbildning vid
Östra skolan i Hudiksvall kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19-20 §§ skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning av grundskolors arbete för en inkluderande utbildning på Östra skolan. Syftet är att granska skolors arbete för att skapa en tillgänglig lärmiljö som en del i en inkluderande utbildning, med särskilt fokus på de utmaningar i lärmiljön som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter. Granskningen inriktas mot grundskolans årskurser 7-9.

Läsanvisning

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen tagit fram för granskningen, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet. I bilaga 1 och 2 återfinns fakta om skolan samt mer information om hur granskningen genomförts. Granskningens författningsstöd återfinns i bilaga 3. Inom varje område bedöms om skolan uppfyller framtagna kvalitetskriterier i hög utsträckning, i flera delar eller i låg utsträckning. Om en skola bedöms uppfylla kvalitetskriterierna i låg utsträckning eller i flera delar anger Skolinspektionen att utvecklingsarbeten behöver inledas. En skriftlig redovisning av utvecklingsarbetet begärs då också av skolan. Om en skola bedöms uppfylla kriterierna i hög utsträckning kan Skolinspektionen lämna framåtsyftande kommentarer.

Beslut:

Skolinspektionen bedömer att framtagna kvalitetskriterier uppfylls vid Östra skolan i följande utsträckning:

I vilken utsträckning skapar rektor förutsättningar för att hinder i lärmiljön som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter ska identifieras och undanröjas?

Rektorn skapar i låg utsträckning förutsättningar för att hinder i lärmiljön som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter, ska identifieras och undanröjas.

Ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande delar:

- Rektorn behöver, utifrån en förankrad målsättning, utveckla ett systematiskt arbete för att identifiera hinder i lärmiljön och genomföra nödvändiga förändringar som främjar en tillgänglig lärmiljö med fokus på neuropsykiatriska svårigheter.
- Rektorn behöver, utifrån en behovsanalys, se till att personalen ges ytterligare kunskap om neuropsykiatriska svårigheter och de pedagogiska konsekvenser dessa kan få. I detta ingår att personalen ges

kunskap om hur svårigheterna kan ta sig uttryck för flickor respektive för pojkar.

I vilken utsträckning präglas undervisningen av tillgänglighet, så att de konsekvenser som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter motverkas?

Undervisningen präglas i låg utsträckning av tillgänglighet så att de konsekvenser som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter motverkas.

Ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande delar:

- Lärare behöver, med stöd av elevhälsan, utveckla undervisningen utifrån en ökad kunskap om neuropsykiatriska svårigheter och tillgängliga lärmiljöer.
- Lärare behöver stärka arbetet med att skapa en socialt tillgänglig lärmiljö och se till att alla elever får möjlighet att lära i samspel med andra genom uppgifter och arbetsformer som är väl anpassade efter elevernas behov och styrs av lärare.
- Lärare behöver, i samråd med elevhälsan och rektorn, inleda ett aktivt arbete med att ta fysiska tillgänglighetsaspekter i beaktande vid planering och utformning av undervisningen utifrån ett fokus på neuropsykiatriska svårigheter.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 2023-12-04 redovisa till Skolinspektionen vilka förbättringsåtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena och resultat av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall (bilaga 4) användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till dokument.goteborg@skolinspektionen.se eller per post till Skolinspektionen, Box 2320, 403 15 Göteborg. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr SI 2022:6164) i de handlingar som sänds in samt ange skolans och huvudmannens namn.

Skolinspektionens bedömningar

Nedan redovisas Skolinspektionens bedömningar för respektive område.

I vilken utsträckning skapar rektor förutsättningar för att hinder i lärmiljön som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter ska identifieras och undanröjas?

Inom detta område granskas hur rektor förankrar en värdegrund som bygger på alla elevers lika värde där olikheter ses som en tillgång och där ett tillgänglighetsperspektiv finns med vid relevanta beslut. Vidare granskas om rektor leder ett systematiskt arbete för en tillgänglig lärmiljö som särskilt motverkar de konsekvenser som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter. I det ingår att organisera verksamheten så att nödvändiga förändringar möjliggörs samt att rektor skapar förutsättningar för att personalen ska kunna implementera nyvunna kunskaper i ett kollegialt lärande.

Området omfattar även om rektor identifierar behov av kompetensutveckling och ser till att åtgärder vidtas för att stärka personalens kompetens i att upptäcka och undanröja hinder kopplade till neuropsykiatriska svårigheter i elevernas lärmiljö samt om rektor skapar förutsättningar för personalen att delta i sådan kompetensutveckling.

Skolinspektionen bedömer följande: Rektorn skapar i låg utsträckning förutsättningar för att hinder i lärmiljön som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter, ska identifieras och undanröjas.

Den sammanfattande motiveringen till Skolinspektionens bedömning är att rektorn fattar vissa beslut utifrån ett tillgänglighetsperspektiv, men det saknas en målsättning som är förankrad hos personalen som handlar om att tillgängliggöra utbildningen för elever som har neuropsykiatriska svårigheter. Vidare leder inte rektorn ett systematiskt arbete för att identifiera och undanröja hinder för att skapa en tillgänglig utbildning för elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter. Det finns vissa förutsättningar för personalen att införliva sina nyvunna kunskaper i undervisningen genom att bedriva ett kontinuerligt kollegialt arbete, men det saknas ett fokus på att utveckla kunskaper kring neuropsykiatriska svårigheter. Granskningen visar dessutom att rektorn i begränsad omfattning tar reda på personalens behov av kompetensutveckling för att öka kunskapen om neuropsykiatriska svårigheter.

Målsättning och arbetsprocesser

Granskningen visar att det saknas en tydlig målsättning som är förankrad hos personalen som handlar om att tillgängliggöra utbildningen för elever som kan ha neu-

ropsykiatriska svårigheter. Visserligen framkommer i den dokumentation Skolinspektionen tagit del av och vid intervju med rektorn att det finns en målsättning om att personalen på Östra skolan ska främja en god och tillgänglig lärmiljö genom bland annat stödstrukturer i undervisningen, men det framgår också att de på skolenheten inte talar om neuropsykiatriska svårigheter specifikt. Rektorn uppger att de istället talar om elever med utmaningar i lärmiljön. Trots att det finns en handlingsplan för hur lärarna ska arbeta för att tillgängliggöra undervisningen säger rektorn att alla lärare inte arbetar enligt handlingsplanen, och att arbetet med att tillgängliggöra utbildningen behöver utvecklas. Vid intervju med elever och elevhälsan framkommer att elever med neuropsykiatriska svårigheter inte får det stöd de behöver för att tillgodogöra sig undervisningen. Eleverna säger till exempel att alla lärare inte förstår elevernas situation och anpassar undervisningen efter deras behov. Rektorn fattar dock vissa beslut utifrån ett tillgänglighetsperspektiv och ger som exempel beslut om lärarnas kompetensutveckling för en tillgänglig lärmiljö. Rektorn har även sett till att det finns tillgång till socialpedagogisk kompetens på skolenheten som bidrar till att viktiga relationer har förutsättningar att etableras för elever med neuropsykiatriska svårigheter. Vidare säger representanter för elevhälsan att rektorn organiserar lärarna i arbetslag utifrån en tanke om vad som gynnar elevernas lärande bäst.

Det framgår av granskningen att rektorn inte leder ett systematiskt arbete för att identifiera och undanröja hinder för att skapa en tillgänglig utbildning för elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter. I intervjuer med rektorn och elevhälsan framkommer att det finns rutiner för att elevers behov identifieras i samband med överlämningar när elever börjar årskurs sju, men hinder i lärmiljön kopplat till elever med neuropsykiatriska svårigheter diskuteras inte specifikt. Även om rektorn lyfter fram att elever med neuropsykiatriska svårigheter omfattas i allmänna diskussioner om elever som behöver stöd och att lärarna har kunskap om behoven, så visar granskningen att det saknas ett fokus på vilka pedagogiska konsekvenser neuropsykiatriska svårigheter kan få i lärmiljön. Till exempel uppger elever i intervju att när de inte får stöd av läraren att komma igång med arbetsuppgifter eller genomföra dem så klarar inte eleverna att på egen hand göra det som förväntas i arbetet. Likaså säger elever att det är svårt för dem att få med sig relevant information från genomgångar när lärarna inte tar hänsyn till och anpassar undervisningen för elever som har svårigheter att koncentrera sig eller att skriva anteckningar. Det synliggörs vidare att lärarna inte i tillräcklig utsträckning tar hänsyn till elevers olika behov och förutsättningar när eleverna inte ges reella möjligheter att visa sina kunskaper. Lärarna uttrycker till exempel att eleverna måste vilja själva och ta ansvar för att göra jobbet samt vänja sig vid att hålla en tid vid skriftliga prov. På Östra skolan har mentorn ett tydligt ansvar i arbetet med att tillgängliggöra lärmiljön, men det varierar om ansvarstagandet tas. Av samtliga intervjuer och i skolenhetens elevhälsoplan framgår att mentorerna har ett stort ansvar för att tillgängliggöra

och följa upp lärmiljön för eleverna samt undanröja hinder som uppstår. Mentorerna ska till exempel fortlöpande följa upp skolsituationen med elever och vårdnadshavare och samla in relevant information om elevernas behov samt se till att undervisande lärare får ta del av den. Enligt elevhälsoplanen ska mentorerna, vid behov, även genomföra motiverande samtal med eleverna. Lärarna säger dock att även om ansvaret är tydligt så är det också omfattande och inte alltid hanterbart. Representer för elevhälsan beskriver mentorernas ansvar för elevernas skolsituation som stort, och att det är otydligt om ansvaret efterlevs och om den enskilde läraren gör det som förväntas. Därtill uppger rektorn att även om mentorerna och elevhälsan identifierar hinder i undervisningen, som till exempel otydliga lektionsstrukturer, så ser inte alla lärare till att undanröja hinder och tillgängliggöra undervisningen för eleverna.

Granskningen visar vidare att rektorn visserligen skapar förutsättningar för personalen att införliva vissa nyvunna kunskaper i undervisningen och för att bedriva ett kontinuerligt kollegialt arbete, men det saknas ett fokus på att utveckla kunskaper kring neuropsykiatriska svårigheter. Av intervju med rektorn och den dokumentation Skolinspektionen tagit del av framgår att lärarna är organiserade i arbetslag och årskurslag där lärarna diskuterar och delar erfarenheter för att utveckla undervisningen. Rektorn säger att det sker ett kollegialt lärande genom att lärarna bland annat besöker varandras undervisning och följer upp iakttagelserna tillsammans i arbetslaget. Likaså genomförs pedagogiska diskussioner utifrån identifierade behov av arbetslagsledaren i syfte att utveckla en samsyn. Även om det kollegiala lärandet bland annat handlar om elever med utmaningar i lärmiljön så säger rektorn att kunskaper om neuropsykiatriska svårigheter inte berörs specifikt. Rektorn uppger att de på skolenheten inte gör någon skillnad på elever med neuropsykiatriska svårigheter och andra elever.

Kompetensutveckling

Granskningen visar att rektorn i begränsad omfattning tar reda på personalens behov av kompetensutveckling för att öka kunskapen om neuropsykiatriska svårigheter. Det framgår också att personalen i liten utsträckning ges kunskap om vilka pedagogiska konsekvenser neuropsykiatriska svårigheter kan få i lärmiljön för flickor respektive för pojkar. Av intervjuer framgår att de på skolenheten genomfört vissa kompetensutvecklingsinsatser. Till exempel arbetade de under läsåret 2018/2019 med Skolverkets framtagna material om *Specialpedagogik för lärande* och under nuvarande läsår genomförs en kommungemensam kompetensutvecklingsinsats för att främja skolnärvaro, som all personal har förutsättningar att delta i. Rektorn uppger vidare att elevhälsan identifierar behov av kompetensutveckling och att lärarna får den kompetensutveckling de själva vill och känner att de behöver för att kunna möta elevers olika behov. Även om lärarna känner till att neuropsykiatriska svårigheter kan ta sig olika uttryck beroende på kön, så säger rektorn

att de inte fått någon fortbildning inom området och förmågan varierar hos lärarna att omsätta sina kunskaper i undervisningen. Rektorn säger vidare det är svårt att upptäcka de olika uttrycken som neuropsykiatriska svårigheter kan ge upphov till hos flickor och pojkar samt att det är fler pojkar än flickor som de behöver göra insatser för.

Identifierat utvecklingsområde

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet inom området bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande delar:

- Rektorn behöver, utifrån en förankrad målsättning, utveckla ett systematiskt arbete för att identifiera hinder i lärmiljön och genomföra nödvändiga förändringar som främjar en tillgänglig lärmiljö med fokus på neuropsykiatriska svårigheter.

Skolinspektionens granskning visar att det, utifrån en förankrad målsättning, saknas tillräckliga arbetsprocesser för att främja en tillgänglig lärmiljö som motverkar de konsekvenser som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter. Rektorn leder inte ett arbete som syftar till att identifiera och undanröja hinder så att elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter får sina behov tillgodosedda. Rektorn har visserligen sett till att det finns en viss ansvarsfördelning i tillgänglighetsarbetet, men den är inte tillräckligt förankrad hos personalen och efterlevs inte alltid. Granskingen visar vidare att även om det finns möjlighet för lärare att bedriva ett kontinuerligt kollegialt lärande saknas fokus på att utveckla kunskaper kring neuropsykiatriska svårigheter.

Skolinspektionen rekommenderar att rektorn stärker systematiken i skolans arbete med att identifiera de hinder som kan uppstå i mötet med lärmiljön för elever med neuropsykiatriska svårigheter. I gemensamma möten på skolenheten kan till exempel ingå att diskutera och identifiera behov på organisations- grupp- och individnivå för att skapa en tillgänglig utbildning som motverkar de konsekvenser som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter. Med detta som utgångspunkt kan rektorn fastställa behov och besluta om insatser på olika nivåer. Rektor kan även i samverkan med personalen följa upp ansvarsfördelningen i tillgänglighetsarbetet så att det blir tydligt och möjligt för lärarna att ta ansvar för detta, exempelvis vem som ansvarar för att reda på vilka behov eleverna har och kommunicerar dessa till lärarna så att lärarna kan anpassa undervisningen efter behoven.

- Rektorn behöver, utifrån en behovsanalys, se till att personalen ges ytterligare kunskap om neuropsykiatriska svårigheter och de pedagogiska konsekvenser dessa kan få. I detta ingår att personalen ges kunskap om hur svårigheterna kan ta sig uttryck för flickor respektive för pojkar.

Skolinspektionens granskning visar att rektorn har fattat beslut om vissa kompetensutvecklingsinsatser avseende arbetet med en tillgänglig utbildning. Emellertid saknas en analys som utgår från personalens faktiska behov av kompetensutveckling och som ligger till grund för att kunna vidta relevanta kompetensutvecklande åtgärder för att öka personalens kunskaper om neuropsykiatriska svårigheter och dess pedagogiska konsekvenser. Vidare ges inte personalen tillräcklig kunskap om hur neuropsykiatriska svårigheter kan ta sig uttryck i lärmiljön hos flickor respektive pojkar.

Skolinspektionen rekommenderar att rektorn tar reda på vilken kunskap lärarna saknar och efterfrågar när det gäller vilka konsekvenser som kan uppstå i lärmiljön till följd av neuropsykiatriska svårigheter. Utifrån en sådan kännedom kan rektorn på nytt initiera kompetensutvecklingsinsatser om att skapa tillgängliga lärmiljöer som möter lärarnas faktiska behov. Ett sätt att stärka lärares kompetens i att upptäcka och undanröja hinder kopplade till neuropsykiatriska svårigheter kan vara att under ledning av specialpedagogisk kompetens ge lärarna möjlighet att dela erfarenheter med varandra. Fokus kan vara vad de har identifierat för hinder i sin egen undervisning och vilka arbetsformer och arbetssätt som kan tillämpas för att tillgängliggöra undervisningen för elever med neuropsykiatriska svårigheter. Vidare kan även samtal föras kring föreställningar om hur neuropsykiatriska svårigheter kan yttra sig utifrån fokus på kön.

I vilken utsträckning präglas undervisningen av tillgänglighet, så att de konsekvenser som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter motverkas?

Inom detta område granskas hur lärarna, tillsammans med specialpedagogisk personal, arbetar för att göra undervisningen pedagogiskt tillgänglig med särskilt fokus på neuropsykiatriska svårigheter. Granskningen omfattar vidare om lärarna arbetar med att skapa en motiverande och engagerande undervisning utifrån olika elevers behov.

Granskningen omfattar också om lärarna arbetar för en socialt tillgänglig undervisning genom att främja delaktighet, samspel och gemenskap. Detta innefattar om lärarna genomför undervisningen på ett sätt som underlättar sociala situationer utifrån kunskap om neuropsykiatriska svårigheter. Vidare om personalen

ser till att olikheter framhålls som något positivt där eventuella negativa attityder kopplade till neuropsykiatriska svårigheter synliggörs och problematiseras.

Granskningen omfattar också om lärarna arbetar för en fysisk tillgänglig undervisning utifrån kunskap om neuropsykiatriska svårigheter, det vill säga att aspekter som ljus, ljud, luft, visuell miljö och framkomlighet är omhändertagna och ordnade för att ge stöd till elevernas lärande.

Skolinspektionen bedömer följande: Undervisningen präglas i låg utsträckning av tillgänglighet så att de konsekvenser som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter motverkas.

Den sammanfattande motiveringen till Skolinspektionens bedömning är att lärare i begränsad omfattning utgår från kunskaper om tillgängliga lärmiljöer för elever med neuropsykiatriska svårigheter i utformningen av sin undervisning. Det finns visserligen möjlighet för lärare att få stöd från personal med specialpedagogisk kompetens i arbetet med att göra undervisningen tillgänglig för elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter, men alla lärare anpassar inte sin undervisning så att elevernas svårigheter motverkas. Vidare innehåller undervisningen inte alltid en tydlig struktur, vilken kan vara gynnsamt för elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter. Bedömningen grundar sig också i att lärare endast delvis arbetar för att skapa samspel och gemenskap i undervisningen i syfte att stärka en socialt tillgänglig lärmiljö. Dessutom visar granskningen att lärare sällan tar hänsyn till fysiska aspekter i lärmiljön vid planering och genomförande av undervisningen, utifrån kunskap om neuropsykiatriska svårigheter.

Pedagogisk tillgänglighet

Granskningen visar att lärarna i begränsad utsträckning arbetar för att göra undervisningen pedagogiskt tillgänglig för elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter. Rektorn och elevhälsan uppger i intervju att elevernas behov identifieras av lärarna i samband med överlämningar vid stadiebyte, genom regelbundna klasskonferenser och i vissa kartläggningar där även elevernas synpunkter kring utformningen av undervisningen samlas in. I samtliga intervjuer och vid lektionsobservationer framkommer dock att det finns lärare som inte anpassar undervisningen och genomför den efter behov som elever med neuropsykiatriska svårigheter har. Eleverna uppger att även om lärarna känner till att eleverna till exempel har svårt att hinna med att anteckna under lärarens genomgångar eller inte klarar av att komma igång och genomföra arbetsuppgifter på egen hand och bibehålla koncentrationen, ges inget stöd. Eleverna säger att de kommer efter i utbildningen och saknar godkända betyg, upplever stress och känner sig uppgivna. Även vid lektionsobservationer noteras att elever inte ges stöd för att bibehålla koncentration på arbetsuppgifterna. Lärarna tydliggör inte i tillräcklig utsträckning för eleverna vad de ska göra,

vem de ska arbeta med och hur länge de ska arbeta. Lärarna ges visserligen möjlighet till samverkan med specialpedagogisk kompetens för att göra undervisningen tillgänglig men representanter för elevhälsan uppger att även om speciallärarna uppmärksammar och påminner lärarna om vikten av att tillgängliggöra undervisningen finns elever med neuropsykiatriska svårigheter vars behov inte tillgodoses. Lärarna säger i intervju att om elever inte vill eller gör sitt bästa för att följa undervisningen kan lärarna inte anpassa och tillgängliggöra undervisningen.

I granskningen framkommer vidare att alla lärare inte ser till att undervisningen är tydlig och strukturerad. Rektorn och elevhälsan uppger att stödstrukturer i undervisningen är ett prioriterat utvecklingsområde. Detta framgår även i skolenhetens handlingsplan som Skolinspektionen tagit del av. Lärarna ska enligt rektorn se till att eleverna till exempel ges en tydlig lektionsstruktur med likvärdig start och avslutning. Vid Skolinspektionens lektionsobservationer har lärarna på tavlan skrivit upp lektionens tidslängd och innehåll och i vissa fall även arbetsformer, lektionens syfte och mål. Av intervjuer framgår att vissa lärare, men inte alla, ser till att det finns stödstrukturer, som till exempel dubbel uppsättning av läromedel för elever som missar att ta med material eller checklistor för varje delmoment för att eleverna ska kunna markera allt eftersom arbetsuppgifter blir klara. Även om representanter för elevhälsan lyfter fram att en förstelärare introducerat arbetet med att utveckla stödstrukturer på skolenheten, med fokus på naturorienterande- och samhällsorienterande ämnen, finns det lärare som inte låter detta genomsyra undervisningen så att undervisningen innehåller en tydlig struktur. Lärarna uppger att arbetsuppgifter visserligen läggs ut i den digitala lärplattformen, men både representanter för elevhälsan och elever säger att det digitala verktyget inte är tillräckligt tydligt och strukturerat så att elever ges möjlighet att genomföra uppgifterna. Det framkommer i intervju med både elever och elevhälsa att elever med neuropsykiatriska svårigheter kan ha svårt för att hitta arbetsuppgifter i lärplattformen och kan dessutom behöva stöd för att komma igång och slutföra dem, vilket de inte alltid får. Någon lärare uppger vidare i intervju att mycket av det material som ämneslärare lägger ut i den digitala lärplattformen kräver bearbetning och anpassning för att kunna hanteras av en del elever, men alla lärare gör inte sådana anpassningar. Det finns ingen struktur som gör att arbetsuppgifterna och materialet blir tillgängligt för alla elever. Det saknas exempelvis en tydlighet för eleverna i vilken ordning de ska genomföra arbetsuppgifter och checklistor där eleverna kan bocka av genomförda delmoment i arbetsuppgifterna. Av skolenhetens handlingsplan framgår vidare att lärarna utifrån en övergripande pedagogisk planering i samtliga ämnen ska säkerställa variation i arbetssätt och bedömningsformer. Varje ämneslärare ansvarar för att utarbeta en ämnesplanering för minst två veckor framåt. Som stöd för arbetet har planeringsmallar tagits fram och ska finnas tillgängliga för vårdnadshavare, lärare och speciallärare. Emellertid säger representanter för elevhälsan att det finns lärare som inte använder planeringsmallarna. Vid Skolinspektionens lektionsobservationer noteras att under vissa lektioner arbetar

eleverna i huvudsak enskilt med samma arbetsuppgifter under en längre tid och det ges inga möjligheter till varierade arbetsuppgifter. Det finns elever som har svårt att både påbörja och behålla koncentrationen på arbetsuppgifter vid dessa lektioner.

Granskningen visar vidare att det finns lärare som inte ser till att alla elever ges reella möjligheter att visa sina kunskaper. Även om lärarna uppger att eleverna ges möjlighet att visa sina kunskaper på olika sätt så säger elever att de i huvudsak erbjuds skriftliga prov eller förväntas visa sina kunskaper via inlämningsuppgifter utan tydligt stöd i hur dessa ska genomföras. Eleverna uppger att även om lärarna känner till att eleverna har svårigheter och behöver visa sina kunskaper till exempel muntligt så ges eleverna inte alternativa sätt att visa sina kunskaper på än genom skriftliga prov. Därtill uppger eleverna att det är svårt att koncentrera sig vid skriftliga prov och att provtiden orsakar stress. Eleverna lyfter även fram att det leder till försämrade resultat eller att eleverna inte ges tillräckliga förutsättningar att visa vad de kan. Vid skolan finns även en särskild undervisningsgrupp i vilken vissa elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter får sin undervisning och det finns ämneslärare på skolan som är ansvariga för att bedöma dessa elevers kunskaper. Lärarna berättar att det finns ämneslärare som inte har träffat dessa elever och som inte heller undervisar dem.

Social tillgänglighet

Granskningen visar att lärarna i begränsad omfattning arbetar aktivt för att främja delaktighet och samspel i undervisningen så att elever med neuropsykiatriska svårigheter kan få tillgång till en socialt tillgänglig lärmiljö. I intervjuer framkommer att den sociala lärmiljön skapar oro hos vissa elever då det varierar i vilken omfattning lärarna tar särskild hänsyn till elevernas behov vid grupp sammansättningar. Elever säger att även om de har fasta placeringar ser inte alla lärare till att eleverna får tillgång till sin placering i klassrummet. Vid intervju med elever och i lektionsobservationer framkommer därtill att lärarna gör på olika sätt när det gäller att tilldela sittplatser utifrån behov i klassrummen. En del lärare placerar eleverna utifrån syftet att skapa goda förutsättningar för studiero och relationella sammanhang. Andra lärare uttrycker dock att alla elever ska kunna arbeta med alla. Enligt eleverna finns det lärare som gör grupp sammansättningar som innebär att elever förväntas arbeta med personer som de känner sig otrygga med, vilket påverkar inlärningen.

Vidare visar granskningen att det genomförs vissa aktiviteter för att främja elevernas gemenskap och mående, men alla lärare har inte strategier för att hantera eventuella negativa attityder kopplade till neuropsykiatriska svårigheter. Enligt intervju med elever förekommer verbala kränkningar mot elever med neuropsykiatriska svårigheter. Eleverna tillägger att lärarna reagerar och säger till. Emellertid uttrycker eleverna att det även förekommer kränkningar som inte lärarna uppmärksammar. För att främja gemenskap genomförs aktiviteter under elevhälsans och skolans likabehandlingsgrupps ledning. Representanter för elevhälsan uppger

att de träffar eleverna för att få ihop klassen och fokusera på bland annat psykisk hälsa, stress och återhämtning. Det framkommer vidare i intervjuer att det finns elever på skolenheten som inte deltar i gemensamma aktiviteter och har erfarenhet av att känna ett utanförskap i den ordinarie undervisningen. Elever i till exempel särskild undervisningsgrupp träffar sällan sina ämneslärare eller klass. Lärare uppger i intervju att det utgör ett hinder för eleverna att inte ha någon relation till sina lärare och klasskamrater då det finns ett mål på skolenheten att eleverna ska kunna lämna den lilla gruppen för att delta i ordinarie undervisning. Vidare framgår i intervju med representanter för elevhälsan att det finns lärare som saknar strategier för att hantera negativa föreställningar och attityder kopplade till neuropsykiatriska svårigheter. Enligt elevhälsan beror det på vilken mentor huruvida det finns strategier eller ej som de använder för att motverka eventuella negativa attityder. Vissa mentorer arbetar aktivt, med eller utan stöd av elevhälsan, och gör insatser medan andra mentorer saknar förutsättningar i form av tid och förmåga, enligt representanter för elevhälsan.

Fysisk tillgänglighet

Granskningen visar att lärare tar liten hänsyn till fysiska aspekter vid planering och genomförande för att göra undervisningen tillgänglig för elever med neuropsykiatriska svårigheter. Representanter för elevhälsan uppger att även om mentorerna bestämmer fasta platser till eleverna så är klassrummen möblerade på olika sätt vilket medför att eleverna inte får tillgång till sina platser i alla klassrum. I samband med tidigare kompetensutveckling uppmärksammades vikten av att lärarna utformar en fysisk lärmiljö som eleverna kan känna igen sig i, oavsett vilket klassrum de befinner sig i. Enligt representanter för elevhälsan är detta dock inte ett aktivt arbete längre. De säger vidare att lärarna utformar den fysiska lärmiljön på olika sätt vilket skapar oro hos en del elever då eleverna har undervisning i olika klassrum. Vid Skolinspektionens lektionsobservationer noteras att i vissa klassrum är lärmiljön visuellt avskalad och i andra klassrum är lärmiljön fylld med till exempel material, skåp och föremål på väggarna som kan störa det visuella intrycket. Det framkommer vidare i intervju med lärarna att det finns vissa miljöer som tillgodoser elevers behov av studiero, som till exempel ett hemklassrum och ett mindre rum, kallat studioteket, där specialläraren arbetar med några elever i taget. Det är dock endast en klass som har tillgång till att ha ett eget så kallat hemklassrum och tillgången till studioteket är begränsad. I intervju med elevhälsan framkommer att det kan vara stökigt i klassrummen och att elever med neuropsykiatriska svårigheter kan ha svårigheter att hantera en sådan lärmiljö. Andra hinder som identifierats i den fysiska lärmiljön för elever med neuropsykiatriska svårigheter är avsaknaden av platser för återhämtning eller avskildhet, som till exempel gruppum. Representanter för elevhälsan uppger att även de förflyttningar mellan klassrummen som förekommer kan begränsa lärmiljön för eleverna. Representanter för elevhälsan uppger att klassrummen har utrustats med skärmar och hörselkåpor i syfte att

skapa en tillgänglig lärmiljö, men eftersom lärarna byter klassrum är det svårt att upprätthålla ordningen i rummen. Enligt lärarna finns dock en basutrustning med hjälpmedel i varje klassrum, till exempel hörselkåpor och bordsskärmar, laddare och lånedator, vilket noteras i ett klassrum vid Skolinspektionens lektionsobservationer.

Identifierat utvecklingsområde

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet inom området bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande delar:

- Lärare behöver, med stöd av elevhälsan, utveckla undervisningen utifrån en ökad kunskap om neuropsykiatriska svårigheter och tillgängliga lärmiljöer.

Skolinspektionens granskning visar att elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter inte alltid ges en undervisning som är anpassad efter deras behov. Vidare ser alla lärare inte till att undervisningen är tillräckligt tydlig och strukturerad och att eleverna ges reella möjligheter att visa sina kunskaper. Detta sammantaget innebär att alla elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter inte alltid ges en undervisning som är tillgänglig för dem.

Skolinspektionen rekommenderar att lärare i samverkan med elevhälsan utvecklar undervisningen i syfte att främja en pedagogisk tillgänglig lärmiljö utifrån ett fokus på neuropsykiatriska svårigheter. Rektorn och personal med specialpedagogisk kompetens kan till exempel genomföra lektionsobservationer i syfte att identifiera goda exempel på arbetssätt och arbetsformer som främjar den pedagogiska lärmiljön och vad som behöver utvecklas. Iakttagelserna kan därefter utgöra en grund för ett kollegialt samtal och lärande på skolenheten. Skolinspektionen rekommenderar vidare att representanter för elevhälsan leder samtal med lärarna som omfattar en bredd av relevanta förutsättningar för en pedagogiskt tillgänglig undervisning. Till exempel kan tydliggörande pedagogik, stödstrukturer och att få visa sina kunskaper på olika sätt utifrån elevernas behov vara viktiga områden att fokusera i samtalen. Skolan kan med fördel använda sig av Specialpedagogiska skolmyndighetens (SPSM) stödmaterial för arbete kring neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

- Lärare behöver stärka arbetet med att skapa en socialt tillgänglig lärmiljö och se till att alla elever får möjlighet att lära i samspel med andra genom uppgifter och arbetsformer som är väl anpassade efter elevernas behov och styrs av lärare.

Skolinspektionens granskning visar att lärarna, i samverkan med elevhälsan, visserligen genomför vissa gemensamma aktiviteter med eleverna för att stärka en socialt tillgänglig miljö. Det finns dock lärare som inte anpassar undervisningen så att elever med neuropsykiatriska svårigheter ges möjlighet att arbeta och lära tillsammans med andra utifrån sina behov. Därtill finns lärare som saknar strategier för att uppmärksamma och hantera negativa föreställningar och attityder kopplade till neuropsykiatriska svårigheter.

Skolinspektionen rekommenderar att lärare arbetar med att utveckla undervisningen så att den omfattar fler strategier för att skapa samspel och delaktighet där elevers olikheter ses som en tillgång. Lärarna kan med fördel ta stöd av elevhälsans olika kompetenser i arbetet med att skapa en socialt tillgänglig lärmiljö. Till exempel kan samtal föras om vikten av att vid par- och grupparbeten se till att utgångspunkten för gruppssammansättningar är elevernas behov och att läraren ansvarar för att eleverna har tillgång till de placeringar läraren beslutat om. För att säkerställa att alla lärare arbetar aktivt med att hantera uppkomna situationer där negativa attityder med koppling till neuropsykiatriska svårigheter kommer till uttryck behöver lärarna ges förutsättningar och stöd att utveckla ändamålsenliga strategier.

- Lärare behöver, i samråd med elevhälsan och rektorn, inleda ett aktivt arbete med att ta fysiska tillgänglighetsaspekter i beaktande vid planering och utformning av undervisningen utifrån ett fokus på neuropsykiatriska svårigheter.

Skolinspektionens granskning visar att den fysiska lärmiljön inte är tillräckligt tillgänglig utifrån ett fokus på neuropsykiatriska svårigheter. Lärare tar i liten utsträckning hänsyn till fysiska aspekter när de planerar och genomför undervisningen. Lärarna utformar exempelvis den fysiska lärmiljön på olika sätt i klassrummen både vad gäller möblering och visuellt, vilket kan skapa oro för elever med neuropsykiatriska svårigheter. Vidare utgör även förflyttningar mellan olika klassrum och avsaknaden av platser för återhämtning eller avskildhet hinder som inte har undanröjts.

Skolinspektionen rekommenderar att lärarna under ledning av rektorn och i samverkan med elevhälsan utvecklar ett arbete för att skapa en lärmiljö som är fysiskt tillgänglig med fokus på neuropsykiatriska svårigheter. Arbetet behöver fokusera på att identifiera vilka fysiska hinder som lärmiljön kan ge upphov till för elever med neuropsykiatriska svårigheter. Förslagsvis kan personalen utgå ifrån olika undervisningssituationer för att identifiera vilka hinder som den fysiska lärmiljön kan ge upphov till i samband med exempelvis genomgångar, självständigt arbete och lärande i interaktion med andra. Vidare kan de se över hur de kan underlätta för eleverna när de byter undervisningssalar. Utifrån en sådan kartläggning kan

personalen gemensamt komma fram till vilka övergripande förändringar som behövs och kan genomföras i den fysiska lärmiljön samt vilka anpassningar som kan göras av lärare vid planering och genomförande av undervisningen. De kan även med fördel se till att de tar reda på vilka hinder eleverna anser finns i den fysiska lärmiljön.

På Skolinspektionens vägnar

2023-06-02

X Kristina Svensson

Kristina Svensson
Beslutsfattare
Signerat av: Kristina Svensson

2023-06-02

X Camilla Adler

Camilla Adler
Föredragande
Signerat av: Camilla Adler

I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även utredaren Lena Knutsson deltagit.

Bilaga 1: Bakgrundsuppgifter

Denna granskning genomförs i 30 skolor runt om i landet, i urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Östra skolan i Hudiksvall kommun ingår i denna granskning. Enligt uppgifter från rektor går 378 elever på skolenheten

Skolinspektionen granskade Östra skolan den 30 och 31 mars 2023. Granskningen genomfördes av utredarna Camilla Adler och Lena Knutsson.

Bilaga 2: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Värderingarna i detta beslut grundar sig på:

- Elevintervjuer
- En gruppintervju med lärare
- En gruppintervju med elevhälsan
- En intervju med rektor
- Skriftlig information som har begärts in från rektorn
- Lektionsobservationer och observationer i lärmiljön

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens protokoll från granskningen för faktakontroll.

Mer information om den tematiska kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida: [Skolors arbete för en inkluderande utbildning - fokus på tillgänglighet i lärmiljön kopplat till neuropsykiatriska svårigheter \(skolinspektionen.se\)](https://www.skolinspektionen.se/om-skolinspektionen/arbetsomraden/tematisk-kvalitetsgranskning)

Bilaga 3: Författningsstöd

Utgångspunkter

Utbildningen inom skolväsendet syftar enligt **skollagen** (2010:800) till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen (1 kap. 4 § skollagen).

Enligt **förarbetena** bör Sveriges internationella förpliktelser när det gäller de mänskliga rättigheterna vara vägledande för och genomsyra hela skolväsendet (prop. 2009/10:165 s 221). Sådana förpliktelser finns bl.a. i **Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter** (barnkonventionen), som gjorts till svensk lag genom lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter. Enligt barnkonventionen har alla barn rätt till utbildning (artikel 28). Rättigheterna enligt barnkonventionen ska tillförsäkras varje barn, utan åtskillnad av något slag och oavsett exempelvis barnets kön eller funktionsnedsättning (artikel 2).

Sverige har även ratificerat **Förenta Nationernas konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning** (SÖ 2008:26). Enligt konventionen ska konventionsstaterna säkerställa bl.a. att personer med funktionsnedsättning, på lika villkor som andra, får tillgång till en inkluderande och kostnadsfri grundutbildning av kvalitet. Skälig anpassning ska erbjudas utifrån personliga behov och personer med funktionsnedsättning ska ges nödvändigt stöd inom det allmänna utbildningssystemet. Ändamålsenliga individanpassade stödåtgärder ska erbjudas i miljöer som erbjuder största möjliga kunskapsrelaterade och sociala utveckling som är förenlig med målet fullständig inkludering (artikel 24). I **den allmänna kommentaren** till artikel 24 anges bl.a. att inkluderande utbildning är en grundläggande mänsklig rättighet för alla elever. Inkluderande utbildning är resultatet av en pågående process där aktörerna åtagit sig att arbeta proaktivt med att undanröja hinder som motverkar rätten till utbildning. Inkluderande utbildning förutsätter vidare förändringar i kultur, politik och praktik som tillgodoser möjligheten för ordinarie skolor att på ett effektivt sätt inkludera alla studerande (Allmän kommentar nr 4 om rätten till inkluderande utbildning, punkt 10).

Bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområdet oavsett bland annat funktionsnedsättning finns i **diskrimineringslagen** (1 kap. 8 § andra stycket skollagen). Med diskriminering enligt diskrimineringslagen (2008:567) avses, utöver bl.a. direkt och indirekt diskriminering, även bristande tillgänglighet – det vill säga

att en person med en funktionsnedsättning missgynnas genom att skäliga åtgärder för tillgänglighet inte har vidtagits för att den personen ska komma i en jämförbar situation med personer utan funktionsnedsättning (1 kap. 4 § diskrimineringslagen). Den som bedriver utbildning ska också bedriva ett förebyggande och främjande arbete och verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett exempelvis kön eller funktionsnedsättning (3 kap. 1-3 och 16-17 §§ diskrimineringslagen).

Tillgänglighet i lärmiljö och undervisning

Utbildningen i grundskolan syftar till att ge eleverna kunskaper och värden och utveckla elevernas förmåga att tillägna sig dessa. Utbildningen ska utformas så att den bidrar till personlig utveckling samt förbereder eleverna för aktiva livsval och ligger till grund för fortsatt utbildning. Utbildningen ska vidare främja allsidiga kontakter och social gemenskap och ge en god grund för ett aktivt deltagande i samhällslivet (10 kap. 2 § skollagen). I bestämmelsens **förarbeten** konstateras bl.a. att elever är olika och har olika behov men alla har rätt till en likvärdig grundskoleutbildning. Skolgången ska därför anpassas efter varje elevs förutsättningar och behov. Anpassningen får dock inte göras på ett sådant sätt att den kan leda till att elevernas möjligheter att knyta allsidiga kontakter inskränks. Inte heller får elevernas grundläggande rätt att tillhöra en fast grupp, en social gemenskap, inskränkas annat än om mycket starka skäl motiverar detta (prop. 2009/10:165 s 367).

Enligt **skollagen** ska rektorn leda och samordna det pedagogiska arbetet vid skolenheten, verka för att utbildningen utvecklas och ansvara för att fördela resurser efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov (2 kap. 9-10 §§ skollagen). Rektorn ansvarar också för att ett kvalitetsarbete bedrivs vid skolenheten samt att detta genomförs under medverkan av personal och elever (4 kap. 4 § skollagen). Enligt **läroplanen** har rektorn ett särskilt ansvar för att utbildningen och undervisningen präglas av ett jämställdhetsperspektiv, att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjligheter att dela med sig av sin kunskap och att lära av varandra för att utveckla utbildningen samt att skolpersonalen får kännedom om de internationella överenskommelser som Sverige har förbundit sig att beakta i utbildningen (Lgr 22 2.8 Rektors ansvar).

Av **skollagen** följer att de elever som till följd av en funktionsnedsättning har svårt att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som gäller ska ges stöd som syftar till att så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser (3 kap. 2 § skollagen). Med funktionsnedsättning avses, enligt **förarbeten**, inte bara fysiska funktionshinder som syn- och hörselnedsättningar, utan också exempelvis nedsättningar inom ramen för autismspektrat, ADHD och dyslexi. Den som har en funktionsnedsättning som medför

svårigheter att nå kunskapskraven ska inte bara ges tillräckligt stöd för att nå den lägsta godtagbara kunskapsnivån (prop. 2013/14:148 s. 55).

En elev i grundskolan ska enligt **skollagen** ges extra anpassningar om det befaras att eleven inte kommer att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas. Om en utredning visar att en elev är i behov av särskilt stöd, ska han eller hon ges sådant stöd. Särskilt stöd i grundskolan ska ges elever på det sätt och i den omfattning som behövs för att eleven ska ha möjlighet att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås (3 kap. 5 och 7-10 §§ skollagen). Enligt **skolförordningen** ska eleverna genom strukturerad undervisning ges ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd i den omfattning som behövs för att skapa förutsättningar för att eleverna ska uppfylla de kriterier för bedömning av kunskaper eller betygskriterier som minst ska uppfyllas och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för utbildningen (5 kap. 2 § skolförordningen).

I **läroplanen** förtydligas att en likvärdig utbildning inte innebär att undervisningen ska utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser ska fördelas lika. Hänsyn ska tas till elevernas olika förutsättningar och behov och skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla (Lgr 22, 1 En likvärdig utbildning). Alla som arbetar i skolan ska uppmärksamma och stödja elever i behov av extra anpassningar eller särskilt stöd samt samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande. Läraren ska bl.a. ta hänsyn till varje enskild individs behov och förutsättningar samt handleda och ge extra anpassningar eller särskilt stöd till elever som har svårigheter.

Enligt **skollagen** ska det finnas elevhälsa, som omfattar medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser och som främst verkar förebyggande och hälsofrämjande samt stödjer elevernas utveckling mot utbildningens mål (2 kap. 25 § skollagen). Enligt **läroplanen** har rektorn ett särskilt ansvar bl.a. för att undervisningen och elevhälsans verksamhet utformas så att eleverna får den ledning och stimulans, de extra anpassningar eller det särskilda stöd samt den hjälp de behöver (Lgr 22 2.8 Rektors ansvar).

Enligt **skollagen** ska det för utbildningen finnas de lokaler och den utrustning som behövs för att syftet med utbildningen ska kunna uppfyllas (2 kap. 35 § skollagen). Alla elever ska vidare tillförsäkras en skolmiljö där utbildningen präglas av trygghet och undervisningen av studiero (5 kap. 3 § skollagen).

Bilaga 4: Mall för huvudmannens redovisning

En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?

Utvecklingsområde

- Rektorn behöver, utifrån en förankrad målsättning, utveckla ett systematiskt arbete för att identifiera hinder i lärmiljön och genomföra nödvändiga förändringar som främjar en tillgänglig lärmiljö med fokus på neuropsykiatriska svårigheter.

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde

- Rektorn behöver, utifrån en behovsanalys, se till att personalen ges ytterligare kunskap om neuropsykiatriska svårigheter och de pedagogiska konsekvenser dessa kan få. I detta ingår att personalen ges kunskap om hur svårigheterna kan ta sig uttryck för flickor respektive för pojkar.

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
Utvecklingsområde Lärare behöver, med stöd av elevhälsan, utveckla undervisningen utifrån en ökad kunskap om neuropsykiatriska svårigheter och tillgängliga lärmiljöer.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde Lärare behöver stärka arbetet med att skapa en socialt tillgänglig lärmiljö och se till att alla elever får möjlighet att lära i samspel med andra genom uppgifter och arbetsformer som är väl anpassade efter elevernas behov och styrs av lärare.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde Lärare behöver, i samråd med elevhälsan och rektorn, inleda ett aktivt arbete med att ta fysiska tillgänglighetsaspekter i beaktande vid planering och utformning av undervisningen utifrån ett fokus på neuropsykiatriska svårigheter.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras: